

Rimvydas Valatka. Lietuvio išsivietinimas – tarp pykčio ir pažado

Dvigubos pilietybės koziriu ką tik bandė pasinaudoti turbūt jau trečia Seimo naujokų banga. Kaip ir buvo galima tikėtis, nesėkmingai. Sentimentaliais pagraudenimais, kad tauta nyksta, Lietuva traukiasi, o išėjusių lietuvių vaikai pasaulio platybėse pataps ne lietuviais, Konstitucijos 12 straipsnio neįveikti.

Straipsnis kaip uola. Prie kurios prirakintas pinčiukiškai sukčiaujantis naujasis Seimo Prometėjas, turėjęs atnešti pasaulio lietuviams dvigubą pilietybę. Į 12-ąjį dūžta šiltos Vidužemio ir Egėjo, ir aukštos šaltos Baltijos, Šiaurės jūros ir viso Atlanto bangos. Priversdamos grąžyti rankas širdį ir šeimų laiką išbarstytai punktyrinei lietuvybei atiduodančius PLB aktyvistus.

Kas mus erzina?

Lietuvio išsivietinimas yra faktas. Nepaneigiamas. Turbūt ir nesustabdomas. Žmonės visais laikais judėjo paskui maisto šaltinius. Dabar juda paskui pinigus. Nėra nė vienos priežasties, kodėl lietuviai būtų ne žmonės, taigi imtų judėti priešinga kryptimi. Nebent turtingus kraštus ištiktų gamtos, politikos ar ekonomikos kataklizmas. Bet tada juk ir po Lietuvos jau.

Faktas, kad išsivietinimas – nesustabdomas, mus erzina. Akimirksniu padalija lietuvišką kompaniją bet kuriame globaliu kaimu virtusio pasaulio kampe į du lagerius. Vieni deklamuoja kaip S. Nėrį: „Globali Lietuva!“. Kiti atsako pilka J. Avyžiaus sodybų tuštėjimo meto proza: „Lietuva yra lokali!“

Globalios Lietuvos romantika skamba gražiau. Bet realų gyvenimą rikiuoja fizika. Nepaisydami šių ir kitų faktų, mes greiti dalytis. Greitesni nei išsivietinti. Greičiau nei ląstelės susidalijame į teisingai galvojančius apie tautos likimą ir labai neteisingai galvojančius. Ot, jei tų neteisingųjų nebūtų, tai visi lietuviai turėtų pasus, ir ilgai bei laimingai gyventų.

Kaip sako feisbukinis kalambūras: baikit, nemanau. Iš tikrųjų tai visi lietuviai galvoja panašiai. Tik vieni pripažįsta nuogą realybę, o kiti – entuziastai. Kaip ir pridera demokratijoje.

Entuziastai įsivaizduoja, kad tautinę tapatybę susiformatuoti globaliame kaime – maždaug tas pats, kas atsispausdinti trūkstamą seno „Mercedes“ detalę moderniu 4 D spausdintuvu. Skeptikai burba, kad 4 D spausdintuvų realybė nepripažįsta 1918-ųjų Vasario 16-osios tautinės valstybės formato.

Prieš 27-erius su trupučiu mes, kaip kažkada rašė Gintaras Beresnevičius, atkūrėme reliktą. Dar neatkūrę visų savų įstatymų jau turėjom juos derinti su ES įstatymais. Vos ištrūkę iš Rytų caro vergijos su baisia rekrūtų duokle Sovietų armijai, turėjom skubiai siųsti pulkus D. Britanijos ir Norvegijos darbo rinkai.

Ar tai tragedija? Ar kraitis, ką tik gimusio lietuviuko gautas Lietuvos Respublikos paso pavidalu, tolimesniuose NATO kraštuose (kuo blogesnis lietuviukas, gimęs ne NATO krašte, nė vienam identiteto apologetui neužkliuvo) yra ta substancija, kuri sustabdytų lietuvių išsivietinimą? O nutautėjimą? O ar sutvirtintų tautinę tapatybę tolimuose pasaulio kampuose?

Gyvenimas nėra teisingas

Kad ir kaip brolžudiškai tai skambėtų, ne, ne ir ne. Pasaulis yra negailestingas. Gyvenimas nėra teisingas. Egzilio pasaulis – negailestingas ir neteisingas dvigubai.

Pirmoji didžioji lietuvių emigracijos banga, iš esmės ekonominė emigracija, prieš Pirmąjį pasaulinį karą nutautėjo labai greitai. Kai kada net patys emigravusieji, o vaikai – bemaž visi. Antroji, dipukų karta, be išimties visa politinė emigracija, sugebėjo išsaugoti lietuvybei savo vaikus, o neretai ir anūkus. Bet tai išimtis. Paremta galingu Vasario 16-osios užtaisu.

Dabartinė emigracija jo neturi. Ir likusieji Lietuvoje – ne. Todėl su Lietuvos pasu

ar be paso – rezultatas bus tas pats.

Ne tik todėl, kad naujoji emigracija – taip pat ekonominė. Tarp Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios šis tas pasikeitė. „Koks Lietuvos valstybės tikslas, klausimas taip ir nekilo, valstybė pati buvo tikslas, o iš idėjų pasaulio nusileidusi, ji susidūrė su tokia aplinkinių svyravimų amplitude, kad nespėta iškelti esminių valstybės prasmės ir esmės klausimų. Valstybė neįgijo savimonės, tikslo, prasmės kategorijų“, – esė „Partizaniška laisvė“ ES narystės aušroje sukalė vinis G.Beresnevičius.

Pasak šio vieno protingiausių lietuvių, daugelis, kaip pasirodo, nežino, būti jiems lietuviais ar ne – dėl paprastos priežasties, kad nežino, kaip tą daryti, ir kas tai yra.

Ar ne iš to kyla mūsų susierzinimas ir pyktis, kai kalbame apie emigraciją – mastus, išėjusiųjų ir pasilikusiųjų nerimus, dvigubą pilietybę? Kai dorai nežinai, kaip būti lietuviu, lieka tik kaltinti kitus – valdžią, godų verslą, blogą žiniasklaidą. Jei žiniasklaida nerašytų apie emigraciją, tai tokios ir nebūtų, neseniai išpyškino Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis.

Ką jau mokam, tai kaltinti. O jei pamąstytume? Ar tikrai emigracija ir lietuvių nutautėjimas yra tokia baisi tragedija, kad, vos tik prabilę apie ją, tai iškart už kardų?

Iš nacionalinės valstybės varpinės žiūrint, taip. Iš nacionalinės valstybės, kuri geriausius jaunystės metus praleido Rytų chano nelaisvėje, – su niekuo nepalyginama tragedija. Bet juk pasakyta: nacionalinę valstybę atkūrėme jau kaip reliktą.

Pažadėtoji lietuvio žemė visada – už horizonto

Tai jei taip apsižvalgytume, mestume žvilgsnį į savo istoriją? Ar nepaaiškėtų, kad išėjimas užkoduotas mūsų genuose? Nuo pat didžiojo kunigaikščio Gedimino laikų.

Kai mūsų karalius, prijungęs dar vieną rusėnų žemę su miestais, kuriuose žėri auksiniai bažnyčių kupolai, mūrine pilimi ir namais, ir dar turgumi su šilkais, brokatais ir auksu, išsiųsdavo į ją karaliauti savo sūnų su kariauna, kurios vyrai pasiimdavo savo moteris, pasilikusieji pavydėdavo. Purvinas kaimas, kur net

karaliaus palociai buvo mediniai, o maistas prėskas, jau ir viduramžių lietuviui nebuvo Pažadėtoji žemė.

Nugaros smegenyse nusėdo įsitikinimas, kad mūsų Eldoradas, skirtingai nei vokiečiui ar prancūzui, yra ne čia, o kažkur ten toli. Už horizonto, kur išjojo karalaičio vyrai su savo mergomis, kurias jie iškart apgaubs šilko skaromis. O Lietuva – tik raistų, miškų, kelmų ir įmirkusios žemės, kurią taip sunku įdirbti, kraštas. Ašarų pakalnė.

Kiek tokių kariaunų išjojo į polockus, kijevus, podoles ir voluines? Valdant Gediminui, Algirdui, Jogailai ir Vytautui? Kur tik eisi, sutiksi žydą, žvirblį ir lietuvį. Kažkaip taip ar pan. Bernardas Brazdžionis rimavo ne Algirdo Brazausko, Andriaus Kubiliaus ir Algirdo Butkevičiaus premjerystės laikais, o dar tada, kai už Brazdžionį galėjai nukeliauti pas baltąsias meškas.

O šis Brazdžionio eilėraštis apskritai parašytas tada, kai niekas nenujautė geopolitinės XX a. katastrofos:

Išėjo tėvas Argentinon. Sesuo Brazilijon.
Tikrai? Kad būtų netikrai!
Atrašo kartais laišką. Tuščią.
Taip. Be dolerių.
Tėvelis skaldo akmenis;
Seselė kukurūzus raško;
gyveną sakosi, gerai.
O aš su motina tėvynėj.
Tegu sau skraido jie. Tegu.
Kol jos akis užmerksiu,
Pabūsiu dar namie.

Kokią čia lyrinis herojus audžia mintį? Varysiu ir aš tolyn nuo Lietuvos. Tai ko pykstam? Ant savęs pykstam. Ir dėl to, kad nežinom, kaip būti lietuviais tėvynėje. Bet negi pripažinsi tai?

Tragedija buvo nuvarymas nuo žemės

Vieninteliai du dalykai, kurie galėjo sulaikyti lietuvį Lietuvoje, visais laikais buvo žemė ir prie jos dar labiau pririšusi karaliaus Vytauto įvesta baudžiava. Vos tik caras panaikino baudžiavą, bežemiai plūstelėjo į Ameriką.

Paskui, kai žemės turintis lietuvis iš žemės jau buvo išmokęs išspausti naudos ir net šiokio tokio malonumo, užplūdo sovietinis gaivalas. Sovietai atėmė žemę ir vėl įvedė baudžiavą, tik be savos žemės.

Geriausius ūkininkus sovietai išvietino į Sibirą. Nei jie, nei jų vaikai niekada nebegrįš arti savo žemės. Kovo 11-oji antrą kartą panaikino Lietuvoje baudžiavą. Ir tada lietuviai, kurių seniai nebelaikė žemė, pajudėjo į Vakarus. Banga po bangos.

Bet ir nostalgija, įlindusi į vidinę švarko kišenę, pajudėjo. Lietus ir įmirkusi žemė iš toli kaip pasaka pasirodo. Prakutusiam ir įsitvirtinusiam svetimam krašte lietuviui.

Grįžta Beresnevičiaus klastinguoju klausimu: kaip būti lietuviu? Visa bėda, kad kol prakuto ir įsitvirtino, pasaulis tapo toks greitas, kad visos mūsų žinomos kategorijos paseno per naktį.

Mūsų kova už pasus, pilietybę, dvigubą ar trigubą – blyškus tradicinio XX a. pasaulio, kurio nebėra, atspindys. Pasaulio su sienomis, vizomis, geležine uždanga, kitomis skirtybėmis. Kurias globalizmas nušlavė daug greičiau, nei ankstesnes senienas nušluodavo kiti pokyčiai.

Tiek tautų kraustymasis, tiek Kryžiuočių ordino įkurdinimas šalia Prūsų žemių, tiek caro Rusijos įsigalėjimas Vidurio Europoje ir Abiejų Tautų Respublikos padalijimai, pagaliau ir pramonės revoliucija apimdavo vienos, o kartais ir kelių kartų gyvenimą. Todėl jaunoji karta tardavosi viską išmananti geriau už, jų manymu, jau nukvakusią tėvų kartą.

Gobalizmas įvyko mūsų akyse. Iškart kelių kartų akivaizdoje. Mūsų sąmonė kažkaip dar prisitaikė prie pokyčių fiziškai. Profesine ir kitokia prasme. Bet tam, kad mūsų sąmonė priimtų, apibendrintų ir susitaikytų su pokyčiais iš varpinės etninės tautos, ir, o Dieve, dar ir sukurtos ant kalbos, o ne ant istorijos pamatų, techniškai tapo misija neįmanoma.

Lietuvis – amžinas vaikas

„Amžinas negalėjimas užaugti. Amžinas vaikas su visais jam būdingais kompleksais. Amžinai įspausta tarp nelygstamai pranokstančių galių, Lietuva per savo istoriją nesubrendo. Liko vaiku. Mūsų laikysena, mūsų kompleksai, pozos,

įsižeidimai – tai vaiko elgesys. Visa tai, ką mes darome, būdinga vaikui, ir istoriniai poelgiai gali būti paaiškinti vaiko psichologija“, – rašė Beresnevičius.

Kas dar blogiau, mes taip ir nespėjome kaip žmonės pagyventi savoje valstybėje. Pirmieji šimtmečiai – alinantys karai su kryžiuočiais ir juos remiančiomis Europos galybėmis. Po kelis karus per metus. Po Žalgirio – simbiotinė valstybė LDK. Paskui ir ją praradome – sekė ilga Rusijos okupacija. Keletas ekonomiškai nelengvų dešimtmečių XX a. – štai ir visa svajonių valstybė.

Globalizmo girnos

Bėgame nuo savo valstybės, nes net minties neprileidžiame, kad ir joje gali būti gera gyventi. Todėl ir blaškomės kaip dūšia be vietos. Kas kovoja dėl paso sau. Kas dėl paso vaikams. Naiviai vaizduodamasis, kad globalizmo malūnas kaip nors kitaip sumals tuos grūdus, kurie tautinio švarkelio kairioje vidinėje kišenėje turės gelbėjimosi ratą – atsarginį Lietuvos Respublikos pasą.

Bet girnos, ar jos būtų kviečių malimo įnagis, ar visą pasaulį vienu dideliu kaimu pavertusios globalizmo girnos, nėra nei žmogus, nei netgi kompiuteris. Jos tiesiog mala. Nepriklausomai nuo rūšies, glitumo ir kitų nacionalinių ypatumų. Nepaisydamos atsarginio paso kairiojoje vidinėje tautinio švarkelio kišenėje.

Mūsų sąmonė tokiam elementariam vaizdiniui natūraliai priešinasi. Mes visi dar prisimename savo kaimą, mišką ir verksmingą užstalės dainą, kurią traukė girti giminaičiai per paskutines dideles vestuvės kaime: *„Neišeik, neišeik tu iš sodžiaus, / Nepaliki žilvičių žalių, / Be tavęs vakarai bus nuobodūs, / Be tavęs nebus sodžiuje dainų.“*

Kas gali drįsti pasakyti po to apsiverkusiam žmogui, kad jis jau išėjęs ir niekada galbūt nebepareis? Tam lietuviui, kuris su žvirbliu ir žydu blaškosi po pasaulį, bet sapnuose regi savo tėvynę? Gražesnę, nei ji išvis gali būti. Jei jis pats to sau nedrįsta pripažinti.

Kova už tapatybę – kaip anestezija?

Kas tada yra kova dėl paso ir dvigubos pilietybės? Anestezija. Ibuprofenas, apsaugantis mūsų galvą, kad ji ir toliau tiktų globalioje kovoje už fizinį išlikimą. Su didesne banko sąskaita, gražesniu namu geresnėj vietoj ir naujesnio modelio automobiliu.

Kas galėtų sustabdyti nutautėjimą, sutvirtinti lietuvišką pasaulio lietuvių tapatybę? Ar galėtų?

Auka. Grįžimas į Lietuvą be sąlygų. Kūrimasis iš naujo bet kokia kaina. Sunkus juodas darbas. Toks kaip vokiečių po karo.

Bet ar būtume mes likę gyventi Berlyno, Kelno ir Miuncheno griuvėsiuose? Taip, kaip liko vokiečiai? Kurių dvi kartos po karo dirbo nepakeldamos akių, kad trečia karta turėtų tai, ką turi dabar. Keli šimtai tūkstančių mūsų iš griuvėsių pabėgo ten, kur griuvėsių jau seniai nebėra.

Bet auka – tai utopija. Ne todėl, kad mes ne vokiečiai. Auka, net jei ji ir būtų techniškai įmanoma, niekada nėra gerai. Suicidiniu kunigaikščiu Margiriu ir taip per ilgai buvome auklėjami. Tikėtis, kad keli šimtai tūkstančių aukų sukurs klestinčią Lietuvą, būtų tokia pat nesąmonė, kaip ir aiškinti, jog išsižudyti net nepabandžius apginti pilies, yra didvyriškumo požymis.

Ant Lietuvos aukuro ir taip per daug aukų. Bet jei taip, kas tada liks iš Lietuvos? Ir išeivijos? Kaip išsaugoti lietuvišką tapatybę? Lietuvą?

Mums reikia civilizacinio nuotykio

Jei į šį klausimą „Pasaulio lietuviui“ būtų atsakinėjęs G. Beresnevičius, jis tikriausiai būtų papasakojęs, kad esame sausumos vikingai, kurie be nuotykio žlugs taip pat, kaip žlugo vikingų normanų civilizacija.

„Jei nėra nuotykio, reikia jį sugalvoti. Civilizacinį nuotykį, kuris pagelbėtų išlaikyti identitetą. Tokį, kuris apimtų bent jau nemažą žmonių dalį. Jei nebus visaapimančio nuotykio, destrukcija mus suės viduje. Patys matome, kas dedasi vidaus politikoje, kol neturime karo. Kai nėra bendro tikslo, o tik smulkūs interesai. Visi mes esame nuotykio žmonės – ir lietuviai, ir Lietuvos lenkai, ir rusai“, – prieš dešimtmetį pasakyti G.Beresnevičiaus žodžiai ir dabar tamsumas prašalina.

O kaip jį, tą nuotykį, kuris mūsų identitetą leistų išsaugoti, sugalvot?

Idėjų konkursas, kurį globoja visi trys dabarties mūsų vadai – Prezidentė, premjeras ir Seimo pirmininkas – virto mintelių makaliene. Kai svaičioja, kas tik netingi, bet idėjos ar bent nuotykio, kuris sujaudintų bent kiek didesnę žmonių dalį, niekas nepajėgus išstenėti nė iš tolo.

O gal ir nebeįmanoma jo, to nuotyko, sugalvoti? Gal XXI a. antrojo dešimtmečio pabaiga – ne nuotykiam? Ką daryti, kol neturim mus vienijančio nuotykio? Susisupti į baltą drobulę ir eiti kapinių link? Kaip prieš pusšimtį metų siūlė anekdotas apie tai, ką daryti prasidėjus atominiam karui.

Kas žino, gal emigracija ir tapatybės paieškos per globalias Lietuvas ir kitas projektines paviršines idėjas ir yra mūsų, sausumos vikingų vertas nuotykis? Kol jis pačiam įkaršty, o mūsų hunų pulkai, palikę tėvus ir motinas balsuoti už pseudopagonio pseudovalstiečių psichodelijas, laksto tarp Kipro ir Norvegijos šiaurės, Ispanijos ir Škotijos, bandydami įtvirtinti savo stovyklas, anksti skelbti apie žlugimą.

Galų gale bet koks žlugimas – visada ir ko nors pradžia. O kol žlugimas neįformintas, ar galima ką nors padaryti?

Sumažinti nuostolius – irgi pergalė

Mažiems geriems darbams niekas netrukdo. Ar galima sumažinti emigracijos tempus?

Taip. Tik tereikia sumažinti mokesčius ir biurokratiją, sutvarkyti bent profesorių ir gydytojų bei slaugytojų atlyginimus, atsisakyti kunigaikštiškos į valdžią patekusių menkystų fanaberijos, kad tai tik jie viską išmano, ir emigracija aprims. Jau būtų aprimusi, jei tai būtų padaryta.

Ar įmanoma kažkiek emigrantų susigrąžinti?

Žinoma. Jie ir grįžta. Be jokių programų ir agitacijų. Tiesiog ne kiekvienas lietuvis ištveria be Lietuvos. Ar grįžtančių galėtų būti daugiau? Taip. Ką padaryti, kad būtų daugiau?

Kol nesugalvojom visiems įdomaus civilizacinio nuotykio, tegu nuotykiu būna Vyriausybės fanatiškai vykdomas sekmadieninių lietuviškų mokyklėlių, PLB skyrių ir valdybų, klubų, draugijų ir krepšinio varžybų užsienyje rėmimas, lietuviukų masiškas vežimas į stovyklas ir ekskursijas Lietuvoje.

Net jei šių investicijų „pelnas“ nesieks nė procento, net jei dėl to grįš tik vienas lietuvis, tai bus mūsų pelnas. Geriausia valdžios investicija. Toli pranokstanti Valdovų rūmus.

Gyvenimas nesusideda tik iš pergalių. Sumažinti nuostolius – irgi pergalė. Galų gale užsienyje išsibarsčiusius lietuvius valstybė privalo globoti ir ginti, nepaisydama to, ar jie grįš, ar ne, o todėl, kad jie yra lietuviai.

Mums neduota žinoti, ar projektas vardu Lietuva baigsis, ar mes n-tą kartą po 1236 m. išsivyniosim. Todėl nelieka nieko kito, kaip tik daryti viską taip, tarsi turėtume tvirtą paties Dievo duotą pažadą, kad vieną dieną mums nušvis, ką padaryti, kad sužinotume, kaip mums būti lietuviais. Nepriklausomai nuo 12-ojo Konstitucijos straipsnio kaip uolos.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.